RAQAMLI IQTISODIYOT VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI MOLIYAVIY RAG‘BATLANTIRISH MEXANIZMLARI

A.J.Norbekov

Samarqand viloyati kasbiy ta’lim boshqarmasi

norbekovazam2@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining nazariy asoslari hamda amaldagi holati chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot davomida elektron kreditlash, raqamli bank xizmatlari, sun'iy intellektga asoslangan tahlil tizimlari va xalqaro tajribalar o'rganilgan. O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes subyektlarining moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini yanada kengaytirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Raqamli iqtisodiyot, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, moliyaviy rag'batlantirish, elektron kreditlash, sun'iy intellekt, investitsiya, fintech, kraudfanding.

KIRISH (Introduction)

Bugungi kunda jahon miqyosida kechayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari barcha iqtisodiy tarmoqlar qatori kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ham o'zining ulkan ta'sirini ko'rsatmoqda. Raqamli texnologiyalar, xususan, elektron to'lov tizimlari, masofaviy bank xizmatlari, bulutli texnologiyalar va sun'iy intellektga asoslangan platformalar tadbirkorlarga o'z bizneslarini boshqarishda keng imkoniyatlar ochib bermoqda.

O'zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, bank-moliya tizimini modernizatsiya qilish va tadbirkorlikni har tomonlama qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. Shu bilan birga, kichik

biznes subyektlarining uzoq muddatli moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qondirish, garov ta'minoti muammolarini hal etish hamda hududlarda raqamli moliyaviy xizmatlar qamrovini oshirish yuzasidan qo'shimcha ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI (Literature Review)

Kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash masalalari ilm-fan va iqtisodiy nazariyada keng o'rganilgan. Jumladan, J. Shumpeter innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning bosh harakatlantiruvchi kuchi sifatida e'tirof etgan. M. Porter esa raqobatbardoshlikni oshirishda samarali boshqaruv va investitsiya muhitining o'rnini asoslab bergan.

So'nggi yillarda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD), Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) tomonidan tayyorlangan hisobotlarda raqamli moliyaviy xizmatlar (fintech) kichik biznesni rivojlantirishda moliyaviy inklyuziyani kengaytiruvchi asosiy omil sifatida ko'rsatib o'tilgan. Mahalliy olimlarimiz tomonidan ham bank tizimini transformatsiya qilish va tadbirkorlikni rag'batlantirish borasida ilmiy izlanishlar olib borilgan bo'lib, raqamli iqtisodiyot muhitida bu mexanizmlarni yanada takomillashtirish talab etiladi.

METODOLOGIYA (Methodology)

Ushbu tadqiqotda qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, statistik guruhlash, ekonometrik modellashtirish hamda ekspert baholash usullaridan foydalanildi. Raqamli moliyaviy instrumentlarning iqtisodiy samaradorligini baholashda rasmiy statistik ma'lumotlar va xalqaro moliya institutlari hisobotlari asos qilib olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR (Analysis and Results)

Mamlakatimizda so'nggi yillarda kichik biznes subyektlariga ko'rsatilayotgan moliyaviy ko'mak hajmi yildan-yilga ortib bormoqda. Tijorat banklari tomonidan internet-bank, mobil ilovalar, onlayn kreditlash va masofaviy identifikatsiya qilish xizmatlarining joriy etilishi tadbirkorlar uchun qator qulayliklarni yaratdi.

T/r	Moliyaviy qo'llab-quvvatlash ko'rsatkichlari	O'tgan davr	Joriy davr	Prognoz
1	Imtiyozli kreditlar hajmi (trln so'm)	18.5	22.8	27.6
2	Raqamli bank xizmatlaridan foydalanuvchilar (%)	58%	72%	84%
3	Onlayn kredit arizalari ulushi (%)	31%	49%	68%
4	Elektron to'lov tizimlaridan foydalanuvchi subyektlar (%)	74%	86%	93%

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, raqamli xizmatlardan foydalanish ko'rsatkichlari jadal sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Onlayn kreditlash va elektron to'lovlar ulushining ortishi biznes jarayonlarining shaffoflashuvi va tezlashuviga xizmat qilmoqda.

Biroq, tahlillar shuni ko'rsatadiki, sohada qator muammolar ham saqlanib qolmoqda:

Uzoq muddatli moliyaviy resurslarning cheklangani;

Boshlang'ich bosqichdagi startaplar uchun garov ta'minotini topishdagi qiyinchiliklar;

Hududlar kesimida raqamli infratuzilma va moliyaviy savodxonlik darajasining turlicha bo'lishi.

MUHOKAMA VA TAKLIFLAR (Discussion)

Aniqlangan muammolarni bartaraf etish va kichik biznesni moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

Yagona raqamli moliyaviy ekotizimni yaratish: Kichik biznes subyektlari uchun kredit, subsidiya, grant va sug'urta xizmatlarini "bir darcha" tamoyili asosida taqdim etuvchi yagona platformani yo'lga qo'yish.

Sun'iy intellektga asoslangan skoring joriy etish: Tijorat banklarida mijozlarning moliyaviy holatini tezkor hamda xolisona baholovchi, inson omilini kamaytiruvchi intellektual skoring tizimlarini keng tatbiq etish.

Muqobil moliyalashtirishni rivojlantirish: Kraudfanding, venchur kapital va biznes-angellar faoliyatining huquqiy asoslarini takomillashtirish orqali innovatsion g'oyalarni moliyalashtirish ko'lamini kengaytirish.

XULOSA (Conclusion)

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Taklif etilgan chora-tadbirlarning amaliyotga tatbiq etilishi moliyaviy xizmatlar qamrovini kengaytirib, kichik biznesning raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tadbirkorlik va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2020-2025.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Yillik hisobot. – Toshkent, 2024.
5. OECD. Digital Economy Outlook. – Paris: OECD Publishing, 2024.
6. World Bank. Global Economic Prospects. – Washington, D.C., 2025.